

Hverdagsmatte

Praktisk regning for voksne

Del 6 Personlig økonomi

Innhold

Del 6, Personlig økonomi

Budsjett	1
Regninger	5
Inkasso	7
Lønn og skatt	8
Sparing	9
Sarah skal kjøpe leilighet (dialog)	10
Lån	10

Ord-forklaringer

inntekt
penger vi får

utgift
penger vi må betale

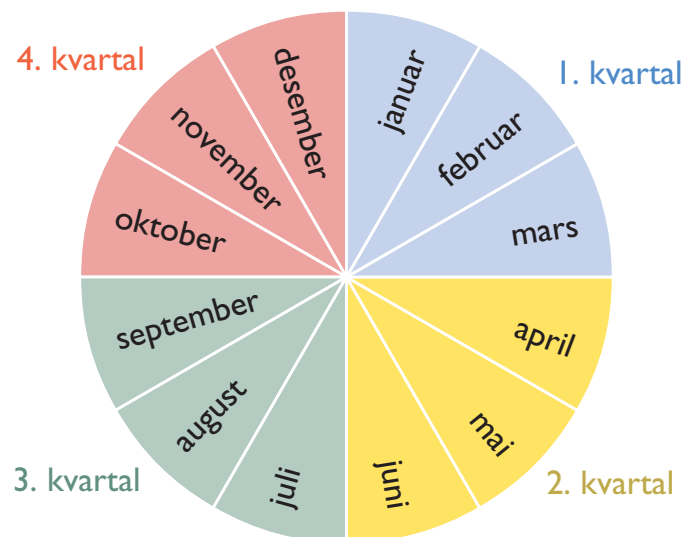
Budsjett

Et budsjett er en over-sikt over **inntekter** og **utgifter**.

Det er lurt å lage et budsjett når du skal plan-legge en reise eller gjøre store innkjøp. Det er viktig å plan-legge for å ha nok penger til å betale store regninger som for eksempel ned-betaling på lån.

I et måneds-budsjett kan vi se hvor mye penger vi kan bruke hver måned. Vi kan også se hvor mye penger vi kan spare hver måned. Faste utgifter er penger vi må betale hver måned, for eksempel hus-leie. Andre faste utgifter betaler vi hvert kvartal. Det vil si hver tredje måned. Noen regninger betaler vi hvert halv-år. Det vil si to ganger i året.

Vi deler året i 4 kvartaler. Hvert kvartal er 3 måneder. Et halv-år er 6 måneder. Det er det samme som 2 kvartaler.

Oppgave 6.1 (★)

- a) Hvor mange måneder er det i et kvartal? _____
- b) Vi betaler 12 000 kroner i året for strøm.
Hvor mye betaler vi for strøm per kvartal? _____
Hvor mye koster strømmen per måned? _____
- c) TV-lisensen koster 2 334,96 kr i 2009.
Hvor mye betaler vi per halvår? _____

Oppgave 6.2 (★★)

Familien Torsen bor i Oslo. Både mannen og kona jobber. De får utbetalt 35 000 kroner til sammen i lønn hver måned. Hus-leien er 9 560 kroner per måned. De betaler også 3 300 kroner per måned for barne-hage for datteren sin. For måneds-kort på trikken betaler de 550 kroner hver.

a) Hvor mye må mannen og kona betale for måneds-kort til sammen? _____

De betaler 1 200 kr per kvartal for telefon.

b) Hvor mye betaler familien i måneden for telefon? _____

De betaler også TV-lisens 2 ganger i året. TV-lisensen koster ca. 1 200 kr per halvår.

c) Regn ut hva familien betaler per måned for TV-lisens. _____

d) Her er et måneds-budsjett for familien Torsen. Regn ut summen av inntektene og summen av utgiftene. Skriv svarene i tabellen.

e) Regn ut over-skuddet. Skriv svaret i tabellen.

	Inntekter	Utgifter
Lønn	35 000	
Barne-trygd	970	
Hus-leie		9 560
Barne-hage		3 300
Måneds-kort		1 100
Telefon		400
TV-lisens, ca.		200
Sum		
Over-skudd = inntekter – utgifter Overskuddet er til mat og andre utgifter.		

Ord-forklaringer

mottaker

her: den som skal ha pengene

konto-nummer

alle bank-kontoer har et eget nummer med 11 tall

betalings-frist

siste dato vi kan betale en regning uten å betale ekstra

purre-gebyr

ekstra penger som vi må betale hvis vi betaler for sent

tilleggs-avgift

her: det samme som purre-gebyr

Regninger

En regning viser hvor mye penger vi må betale for en vare eller tjeneste. Regningen viser hvem som skal betale pengene. Den viser også hvem som skal ha pengene.

Pengene skal betales til **mottakerens** bank-konto. **Konto-nummeret** står på regningen.

Alle regninger har en **betalings-frist**. Hvis du betaler for sent, må du ofte betale ekstra. Vi sier at vi betaler et **purre-gebyr**.

Den som skal betale = betaleren

Den som skal ha pengene = mottakeren

Siste dato du kan betale regningen

The image shows a Norwegian invoice (regning) with the following details:

- Betalingsinformasjon:**
  - Betalingsfrist: 12.05.2009
- Betalt av (Betaleren):** Nazir Ali, Furusetlia 8, 1045 Oslo
- Betalt til (Mottakeren):** Tele4, Telefonveien 73, 0567 Oslo
- Betalt:** 570.50 (570 Kroner, 50 Øre)
- Kundeidentifikasjon (KID):** 029387163
- TE konto (Mottakerens kontonummer):** 4009 45 28173
- Banknummer:** <6250570333>

Tall som viser hvem som betaler regningen

Det vi skal betale

Mottakerens kontonummer

Oppgave 6.5 Se på regningen på forrige side og svar på spørsmålene. (★)

- a) Når er betalings-fristen? _____
- b) Hvem skal betale regningen? _____
- c) Hvem er mottakeren? _____
- d) Hvilket konto-nummer skal regningen betales til? _____

Oppgave 6.6 Les teksten og svar på spørsmålene. (★)

Amal får ofte regninger i posten. En dag har hun fått regning for kringkastingsavgiften.

Betalingsinformasjon		GØRO		Betalingsfrist	31.01.2009
Lisensnummer: 320 473 905		Underskrift ved girering			
Kringkastingsavgift					
Betalt av	Betalt til				
Amal Larsen	Norsk rikskringkasting				
Furusetlia 8	Lisensavdelingen				
1045 Oslo	8607 Mo i Rana				
Betalst kortid		Kuttering tilbake			
Kundidentifikasjon (KID)	Kroner	Øre	Til konto	Blankettnummer	
H 320473905920189	1167	48< 8 >	60390562600	<6250570333>	

- a) Hvor mye må Amal betale? _____
- b) Når er betalings-fristen? _____
- c) Amal betaler regningen 15 dager for sent.
Derfor må hun betale en **tilleggs-avgift** på 175,12 kr.
Hvor mye må hun betale til sammen? _____

Ord-forklaringer

betalings-påminnelse
en regning med beskjed om at vi har glemt å betale

inkasso-varsel
en skriftlig beskjed om at vi må betale en regning nå for å unngå større utgifter

betalings-oppfordring
brev fra et inkasso-selskap om at nå må vi betale

Inkasso

Hvis vi ikke betaler, får vi en **betalings-påminnelse** i posten. Da må vi ofte betale purre-gebyr. Hvis vi fortsatt ikke betaler, får vi et **inkasso-varsel**.

Det kan bli veldig dyrt å ikke betale regninger i tide.

Vi kan komme i et register over dårlige betalere. Da kan vi bli nektet å få lån i banken.

Oppgave 6.7 Les teksten. Svar på spørsmålene. (★)

- a) Nazira har fått en regning på 4 000 kr. Hun betaler ikke. Noen uker etter får Nazira et inkasso-varsel. Hun betaler fremdeles ikke. Noen uker senere får Nazira en **betalings-oppfordring** fra et inkasso-byrå. Nå er regningen på 4 885 kr.

Hvor mye må Nazira betale ekstra? _____

- b) Nazira betaler fremdeles ikke. Noen uker etter får hun en ny betalings-oppfordring. Nå må Nazira betale 1 770 kr i tillegg til den første regningen.

Hvor mye må Nazira betale i alt nå? _____

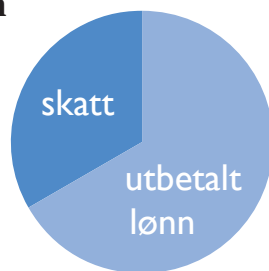
- c) Snakk sammen. Hva kan Nazira gjøre hvis hun ikke har penger å betale med?

Lønn og skatt

En arbeids-taker får vanligvis en fast måneds-lønn. I andre tilfeller utbetaler arbeids-giver time-lønn.

Vi må betale skatt av lønna vår. Vi må også betale skatt av **renter** vi har tjent og hvis vi eier store verdier, som for eksempel bolig og bil. Arbeids-giver trekker skatten automatisk av brutto-lønna. Det arbeids-taker får utbetalt, er netto-lønn. En **selvstendig nærings-drivende** må passe på å betale skatten selv.

Lønn

Ord-forklaringer

rente

her: penger vi får fra banken når vi har penger i banken, eller som vi må betale hvis vi har lån

selv-stendig nærings-drivende

en person som er sjef for seg selv, for eksempel har en butikk

Oppgave 6.8 (★★)

- Camilla jobber 5 timer 5 dager i uka.
Hvor mange timer jobber hun i løpet av en uke? _____
- Hun tjener hundre kroner i timen. Hvor mye tjener Camilla denne uka? _____
- Det er 4 uker i en måned. Hvor mye tjener hun i måneden? _____
- Camilla betaler 30 % i skatt. Hvor mye betaler hun i skatt i måneden? _____
- Hvor mye får Camilla utbetalt i måneden? _____

Oppgave 6.9 (★★)

Tanja jobber i en kiosk i helgene. Lørdager tjener hun 100 kr i timen, og søndager tjener hun 150 kr i timen. En helg jobber Tanja 4 timer på lørdag og 8 timer på søndag. Hvor mye tjener hun denne helgen? _____

Oppgave 6.10 (★★)

Petrov tjener 16 000 kr på en måned.
Han betaler 25 % i skatt. Hvor mye får Petrov utbetalt? _____

Ord-forklaring**gebyr**

her: penger vi betaler til banken for den jobben den gjør

Sparing

Vi kan spare penger på flere måter. Det vanligste er å sette pengene i banken. Mange kjøper også aksjer eller andeler i ulike fond, men dette kan være mer risikabelt. Bankenes spare-tilbud varierer, og både rentene og **gebyrene** kan være forskjellige. Det er nyttig å sjekke de forskjellige spare-tilbudene.

Oppgave 6.11 (★★)

Barbara sparer 500 kr hver måned. Hvor mye har hun spart på 1 år? _____

Oppgave 6.12 (★★)

- a) Maryan har 10 000 kr i banken. Renta er 1 % per år.
Hvor mye har hun i banken etter 1 år? _____
- b) Emilie har 10 000 kr i banken. Renta er 2 % per år.
Hvor mye har hun i banken etter 1 år? _____
- c) Hvor mye mer har Emilie i banken enn Maryan etter 1 år? _____

Oppgave 6.13 (★★)

- a) Du er i butikken og kjøper mat for 275 kr. Du vil ta ut 500 kr i tillegg.
Hvor mye tar du ut til sammen?
- b) Du er i butikken og kjøper mat for 318 kr. Du tar ut penger så det blir 1 000 kr til sammen. Hvor mye får du utbetalt?

Oppgave 6.14 Snakk sammen. (★★)

Vet du hvor høy rente og hvor store gebyrer det er i din bank?

Sarah skal kjøpe leilighet

Sarah: Hei Emilie. Jeg skal kjøpe leilighet. Jeg har akkurat vært i banken og fått lån!

Emilie: Hvor mye penger har du lånt?

Sarah: Jeg har lånt 800 000 kr. Jeg skal betale tilbake lånet på 20 år.

Emilie: Hvor mye må du betale i måneden?

Sarah: Jeg skal betale like mye penger hver måned. Det er 4 % rente per år. Da må jeg betale omtrent 5 000 kr hver måned.

Emilie: Hvordan har du regnet ut det?

Sarah: Banken har regnet det ut for meg. Det er litt vanskelig. Men du kan regne det ut på Internett.

Emilie: Du skal betale 5 000 kr hver måned i 20 år. Det blir mye mer enn 800 000 kr! Det blir 5 000 ganger 12 ganger 20, og det er omtrent 1 200 000 kr.

Sarah: Ja, jeg må betale ekstra penger til banken i tillegg til lånet. Det er ikke gratis å låne penger. Banken skal ha renter.

Lån

Vi må betale renter når vi har lån i banken. I tillegg betaler vi gebyr. Til sammen utgjør rentene og gebyrene den **effektive renten**. Både gebyrer og renter varierer. Bolig-lån har oftest de laveste rentene, fordi banken har **sikkerhet** i boligen. Forbrukslån er dyrere.

Vi kan betale ned lånet på forskjellige måter. Med et annuitetslån betaler vi samme sum hver gang. Har vi et serie-lån betaler vi like store **avdrag** hver gang, mens rentene blir mindre etter hvert.

Ord-forklaringer

effektiv rente

alle ekstra penger vi må betale til banken, både renter og gebyrer

sikkerhet

her: garanti som banken har i forbindelse med et lån, for eksempel at den eier en del av boligen

avdrag

litt av lånet, det vi betaler ned på selve lånet

Oppgave 6.15 (★★)

Peter låner 500 000 kr i banken. Renten er 4 % per år. Peter betaler ned på lånet 1 gang hvert år. Da betaler han 25 000 kr i avdrag. Han betaler også renter for et år på det som er igjen av lånet.

- a) Hvor mye renter blir det etter det første året? _____
- b) Hvor mye betaler Peter til sammen i renter og avdrag etter det første året? _____

Oppgave 6.16 (★★)

Fatima låner 800 000 kr i banken. Renta er 3 % per år. Fatima betaler ned lånet over 20 år. Hun betaler like store avdrag hvert år.

- a) Hvor store avdrag betaler Fatima hvert år? _____
- b) Hvor mye renter blir det i løpet av det første året? _____
- c) Hvor mye betaler Fatima til sammen i renter og avdrag etter det første året? _____
- d) Hvor stor er gjelda til Fatima etter det første året? _____

Oppgave 6.17 (★★)

Mads kjøper en vaskemaskin som koster 6 000 kr. Han tar opp et forbruks-lån og skal betale vaske-maskinen 1 år etter at han kjøpte den. Den effektive renta er 20 %.

- a) Hvor mye betaler Mads i renter? _____
- b) Hvor mye betaler Mads totalt for vaske-maskinen? _____